

sunt, quam illa ipsa propter quæ hæc laborantur. Insignia enim virtutis multi etiam sine virtute assecuti sunt; talium virorum tanta studia assequi sola virtus potest. Itaque mihi propono fructum amicitia nostræ ipsam amicitiam, quæ nihil est uberius, præsertim in iis studiis, quibus uterque nostrum devinctus est. Nam tibi me profiteor & in republica socium, de qua idem sentimus, & in quotidiana vita conjunctum cum iis artibus, studiisque, quæ colimus. Velim ita fortuna tulisset, quanti ego omnes tuos facio, uti tu meos facere posses: quod tamen ipsum, nescio qua permotus animi divinatione, non despero. Sed hoc nihil ad te: nostrum est onus. Illud velim sic habeas (quod intelliges) hac re novata additum potius aliquid ad meum erga te studium, cui nihil videbatur addi posse, quam quidquam esse detractum. Cum hæc scribebam, Censorem te jam esse sperabam. Eo brevior est hæc epistola, &, ut adversus magistrum morum, modestior. Vale.

¹ Quam his artibus studiisque colimus] Sic Mf. quos insepexi. Et videtur multo elegantius. Quis enim nescit bonis artibus & studiis, vitam colere & ornari? Græv.

² Nihil ad te] Habet rationem Appii diglutaris, quia plures facere adolescens Dolabella Appii amicitiam, viri in primis honorati, quam contra Appius Dolabellæ, debet: accedebat æquitas: utrum enim decet,

eum, qui injuriam intulit, an eum, qui accepit, de reconciliatione laborare? Manutius.

³ Nostrum est onus] Ego efficiam, ut reconciliationis initia a genero meo proficiantur. Idem.

⁴ Hac re novata] Quod mihi Dolabellam affinitate devinxerim. Idem.

EPI-

EPISTOLARUM
AD FAMILIARES
LIBER IV.

M. T. C. SER. SULPICIO S. D.

I. AJUS Trebatus, familiaris meus, ad me scripsit, te ex se quæsisse quibus in locis essem: molesteque te ferre, quod me propter valetudinem tuam, cum ad urbem accessissem, non vidisses: & hoc tempore velle te mecum, si propius accessissem, de officio utriusque nostrum communicare. Utinam, Servi, salvis rebus (sic enim est dicendum) colloqui potuissemus inter nos: profecto aliquid opis occidenti reipublicæ tulissemus. Cognoram enim jam absens, te hæc mala multo ante providentem, defensores pacis, & in consulatu tuo, & post consulatum fuisse. Ego autem cum consilium tuum probarem, & idem ipse sentirem, nihil proficiebam. Sero enim veneram; solus eram; rudis esse videbar in causa; incideram in hominum pugnandi cupidorum insanias. Nunc, quoniam nihil jam videmur opitulari posse reipublicæ; si quid est, in quo

ARGUMENTUM. Sulpicio, congressum petenti, respondet, suamque cum illius voluntate convenire demonstrat, & desperatum resp. statum deplorat. Scripta est epistola cum Cæsar in Hispaniam regressus Pompeii legatos oppugnaret. Anno U. C. 704.

¹ Ad urbem] Ubi exspectaret donec triumphus decerneretur. Vide lib. III. epist. 8. ubi de hac locutione dictum est.

² Defensores pacis] Nam, cum M. Marcellus consul & provincias Gallias ante legitimum tempus, & privilegium Cæsari, quod ei populus concesserat, ut absens consularum petere posset, eripere conaretur; Sulpicius collega resistit; quod iniquum pu-

taret ea rescindi, quæ populus jufferat; eamque fore civilis belli causam intelligeret. Suetonius. Manutius.

³ Post consulatum] Cum C. Marcellus, M. Marcelli frater patruelis, consul eadem in Cæsarem tentavit, ut scripsit Suetonius. Is enim consularum ex Marci fratris auctoritate gessit: ut legitur in epist. 9. cui successit L. Lentulus, & ipse Cæsaris causæ accerrimus adversarius. Manutius.

⁴ Veneram] Ex provincia. Venit autem pridie non. Jan. L. Lentulo, C. Marcello. Coss. Absuit igitur toto anno, quo C. Marcellus, Marci frater, cum L. Paulo consul fuit. Man.

quo nobismetipsis consulere possimus, non ut aliquid ex pristino statu nostro retineamus, sed ut quam honestissime luceamus; nemo est omnium, quicum potius mihi, quam tecum, communicandum putem. Nec enim clarissimorum virorum, quorum similes esse debemus, exempla, neque doctissimorum, quos semper coluisti, præcepta te fugiunt. Atque ipse antea ad te scripsissem, te frustra in senatum, sive potius in conventum senatorum esse venturum, ni veritus essem, ne⁵ ejus animum offenderem, qui a me,⁶ ut te imitaret, petebat. Cui quidem ego, me⁷ cum rogaret ut adessem in senatu, eadem omnia, quæ a te⁸ de pace &⁹ de Hispaniis dicta sunt, ostendi me esse dicturum.¹⁰ Res videas quo modo se habeat: orbem terrarum, imperiis distributis, ardere bello: urbem sine legibus, sine judiciis, sine jure, sine fide, relictaam direptioni & incendiis. Itaque mihi venire in mentem nihil potest non modo quid sperem, sed vix jam quid audeam optare. Sin autem tibi, homini prudentissimo, videtur utile esse nos colloqui, quanquam longius etiam cogitabam ab urbe discedere, cujus jam etiam nomen invitus audio, tamen¹¹ propius accedam: Trebatioque mandavi, ut si quid tu eum velles ad me mittere, ne recusaret; idque ut facias velim; aut si quem tuorum fidelium voles, ad me mittas; ne aut tibi exire ex urbe necesse sit, aut mihi accedere. Ego tantum tibi tribuo, tantum mihi¹² fortasse arrego, ut exploratum habeam, quidquid nos communi sententia statuerimus, id omnes homines probaturos. Vale.

⁵ *Ejus*] Cæsaris. *Manutius*.
⁶ *Ut te imitaret*] Ut irem in senatum. Id enim Cæsar cupiebat. *Idem*.
⁷ *Cum rogaret*] Formis: quod ex ep. 17. & 18. lib. IX. ad Art. intelligitur. *Idem*.
⁸ *De pace*] Ut ageretur de concordia Cæsaris, & Pompeii. *Idem*.
⁹ *De Hispaniis*] Senatui non placere Cæsarem in Hispania contra Pompeii legatos proficisci. *Idem*.

¹⁰ *Res videat*] Vulgati plerique: Rem videt quo modo se habet. Antipolis.
¹¹ *Tamen propius accedam*] E Campaniæ & maritima ora, quæ me, ut voluit Pompeius, habet. *Antipolis*. *Corrad.* Vide *Fam.* XVI. 11. & 13. *Art.* VII. 11.
¹² *Fortasse arrego*] Fortasse enim mihi assentor, cum mihi tantundem, quantum tibi, tribuo. *Arrogare* dicimur nobis eo, quæ nostra non sunt. *Manutius*.

M. T. C. SER. SULPICIO S. D.

II. ANTE diem III. Kal. Majas cum essem in Cumanis, accepi tuas literas: quibus lætis, cognovi non satis prudenter fecisse Philotimum: qui cum abs te mandata haberet, ut scribis, de omnibus rebus, ipse ad me non venisset, literas tuas misisset: quas intellexi breviores fuisse, quod eum perlaturum putasses. Sed tamen, postquam literas tuas legi, Postumia tua me convenit, & Servius noster. His placuit, ut tu in Cumanum venires: quod etiam mecum, ut ad te scriberem, egerunt. Quod meum consilium exquiris, id est tale, ut capere facilius ipse possim, quam alteri dare. Quid enim est, quod audeam suadere tibi, homini summa auctoritate, summaque prudentia? Si, quid rectissimum sit, quærimus, perspicuum est. Si, quid maxime expediat; obsecrum. Sin ii sumus, qui profecto esse debemus, ut nihil arbitremur expedire, nisi quod rectum honestumque sit; non potest esse dubium, quid faciendum nobis sit. Quod existimas meam causam conjunctam esse cum tua, certe similis in utroque nostrum, cum optime sentiremus, error fuit. Nam omnia utriusque consilia ad concordiam spectaverunt: qua cum ipsi Cæsari nihil esset utilius, gratiam quoque nos inire ab eo, defendenda pace, arbitrabamur. Quantum nos fefellerit, & quem in locum res deducta sit, vides. Neque solum ea perspicis, quæ geruntur, quæque jam gesta sunt, sed etiam.

Tom. VII.
 ARG. Querenti Sulpicio, quid faciendum sit, respondet cum laude eius, si recta sentiant, certam rationem esse, non item, si utilia, quia Cæsaris causa firmiter honestior Pompeii. Longius ergo discedendum ab urbe, in qua quæ fiunt, turpe sit probare, non probare periculosum. Sed quo eundem, discretum esse deliberationem. Qua de re si colloqui vellet, quam primum rogat, adveniat. *Anno U. C. 704.*

¹ *Philotimum*] Liberrum Terentii Ciceronis. Epist. 3. lib. VIII. *Manutius*.
² *Postumia*, . . . *Servius*] Illa, uxor Servii Sulpicii: hic, ejusdem filius.

³ *Quod*] Ordo est, quod etiam ut ad te scriberem mecum agerent. *Græv.*
⁴ *Nihil esset utilius*] Ut quidem ipse Cicerone putabat, cui, quod honestum, id unum utile videbatur. Cæsar autem nihil melius, quam regnare existimabat. *Manut.*
⁵ *Nos fefellerit*] Non Cæsar, sed id quod arbitrabamur. Dicimus enim simpliciter interdum, *Non me fallit*. Fefellit autem in eo Ciceronem opinio, quod Cæsar, cum ei nihil esset utilius concordia, rem tamen ad arma deducere maluerat. *Idem*.
⁶ *Geruntur*] A Cæsare in Hispania contra Pompeii legatos; pulso enim Italia Pompeio.

iam qui cursus rerum, qui exitus futurus sit. Ergo aut probare oportet ea, quæ sunt: aut interesse, etiam si non probes: ⁷ quorum altera mihi turpis, altera etiam periculosa ratio videtur. Restat, ut discedendum putem: in quo reliqua videtur esse deliberatio, quod consilium in discessu, quæ loca sequamur. Omnino cum inferior res nunquam accidit, tum ne deliberatio quidem difficiolor. Nihil enim constitui potest, quod non incurrat in magnam aliquam difficultatem. Tu, si videbitur, ita censeo facias: ut, si habes jam statutum, quid tibi agendum putes, in quo non sit conjunctum consilium tuum cum meo, superedeas hoc labore itineris. Sin autem est quod tecum communicare velis, ego te expectabo. Tu, quod tuo commodo fiat, quam primum velim venias, sicut intellexi & Servio & Postumia placere. Vale.

pejo, ad urbem Cæsar excurrit, inde in Hispaniam. Quo autem tempore cum Sulpicio collectus est. Cicero, bellum in Hispania gerebatur. Id cognoscitur ex epist. 11. 12. lib. X. ad Att. Manut.

⁷ Quorum altera] Sic in decem antiquis libris: in duobus, Quorum. Antiquitatem magis redoler, Quorum: & vereor, ne quis ob verbum, Altera, scribendum putaverit, Quorum. Idem.

M. T. C. SER. SULPICIO S. D.

III. **V**EHEMENTER te esse sollicitum, & in communibus miseriis præcipuo quodam dolore angi, multi ad nos quotidie deferunt. Quod quanquam minime miror, & meum quodammodo agnosco: doleo tamen, te sapientia præditum prope singulari, non tuis bonis delectari potius, quam alienis malis laborare. Me quidem, etsi nemini concedo, qui majorem ex pernicie & peste reipublicæ molestiam traxerit, tamen multa jam consolantur, maximeque conscientia consiliorum meorum. Multo enim ante tanquam ex aliqua specula prospexi tempestatem futuram: neque id solum mea

ARG. Sulpicium, a Cæsare Achajæ post æciem Pharsalicam præfectum, consolatur, qui dolorem ex calamitate reip. ceperat. Scripta post Africanum bellum Cæsaris, ante Hispaniense. Anno U. C. 707.

¹ Et meum quodammodo agnosco] Accipio

non masculino genere, ut intelligatur dolorem, quod vult Manutius: sed neutro, ut sit aliquid mei moris. Plaut. Trin. 1. 1. 2. 5. Neque meum est, neque facere didici. Bacch. v. 2. 34. Tu tuum facio, ego quod dixi, haud mutabo. J. F. Gronov.

mea sponte, sed multo etiam magis monente & denuntiante te. Etsi enim absui magnam partem consulatus tui, tamen & absens cognoscebam, quæ esset tua in hoc pestifero bello cavendo & prædicendo sententia; & ipse affui primis temporibus tui consulatus, cum accuratissime monuisti senatum collectis omnibus bellis civilibus, ut & illa timerent, quæ meminissent: & scirent, cum superiores, nullo tali exemplo antea in republica cognito, tam crudeles fuissent, quicunque postea rempublicam oppressisset armis, multo intolerabiliorem futurum. Nam quod exemplo fit, id etiam jure fieri putant: sed aliquid, atque adeo multa addunt, & afferunt de suo. Quare meminisse debes, eos, qui auctoritatem & consilium tuum non sunt secuti, sua stultitia occidisse, cum tua prudentia salvi esse potuissent. Dices, Quid me ista res consolatur in tantis tenebris, & quasi parietinis reipublicæ? Est omnino vix consolabilis dolor: tanta est omnium rerum amissio, & desperatio recuperandi. Sed tamen & Cæsar ipse ita te te judicat, & omnes cives sic existimant, quasi lumen aliquod, extinctis cæteris, elucere sanctitatem, & prudentiam, & dignitatem tuam. Hæc tibi ad levandas molestias magna esse debent. Quod autem a tuis abes, id eo levius ferendum est, quod eodem tempore a multis & magnis molestiis abes: quas ad te omnes perscriberem, nisi vereretur, ne ea cognosceres absens, quæ quia non vides, mihi videris meliore esse

O 2 con-

² Et predicando] Predicando hic locum habere non posse, facile assentiaris, animum si recte advertas. Non vereor, ne errem, si rescribam: prædicando. Prædicere bellum eadem elegantia dicitur, quæ prædicere amicitiam. Cicero nosse lib. I. de Off. cap. 33.

³ Amicitias, quæ minus delectent, & minus præbentur, magis decere consunt sapientes sensum distere, quam repente prædicere. Plinius, lib. IX. epist. 1. Cuius constitutionem nec res ipsa desiderat, & ratio præcitat. Sapius Cicero hoc verbo eadem potestate usus est. Humanitas, Paerog. Crit.

³ Consilium tuum] Ne Cæsari ante concessum lege Trebonia tempus succederetur, & ut absenti consulatum pesere diceret. In quo dissentiebat a M. Marcello collega. E-

pitome Liviana 108. Contentiones inter consules de successore C. Cæsari mittendo, agente in senatu M. Marcello consule, ut Cæsar ad petitionem consulatus veniret, &c. Sueton. Platerch. Dio, lib. 47. Manut.

⁴ Occidisse] Consulares, Pompejum Magnum, Lentulum, Bibulum, Domitium Ahenobarbum, Scipionem Pompeji socerum, prætorium, M. Catonem &c. qui bellum paci præterant. Idem.

⁵ Parietinis] Parietinis, Parietum ruinæ. Cic. ad republ. transitit, & Quæsi, preposuit, veritus ne paulo durior translatio videretur. Quod præcipit Crassus lib. 3. de Orat. Mollenda, inquit, translatio est preposio supe. verbo. Idem.

conditione, quam nos, qui videmus. Haec enim existimo nostram consolationem recte adhibitam esse, quoad certior ab homine amicissimo fieres iis de rebus, quibus levare possent molestia tua. Reliqua sunt in te ipso, neque mihi ignota, nec minima solatia, & ut quidem ego sentio, multo maxima: quae ego ipse experiens quotidie, sic probo, ut ea mihi salutem afferre videantur. Te autem ab initio aetatis memoria teneo summe omnium doctrinarum studiosum fuisse, omniaque, quae a sapientissimis ad bene vivendum tradita essent, summo studio curaque didicisse; quae quidem vel optimis rebus, & usui & delectationi esse possent; his vero temporibus habemus aliud nihil, in quo acquiescamus. Nihil faciam insolenter, neque te tali vel scientia, vel natura praeditum hortabor, ut ad eas te referas artes, quibus a primis temporibus aetatis studium tuum dedisti: tantum dicam, quod te spero approbaturum, me, posteaquam illi arti, cui studueram, nihil esse loci, neque in curia, neque in foro viderem, omnem meam curam atque operam ad Philosophiam contulisse. Tuae scientiae excellenti ac singulari, non multo plus, quam nostrae, relictum est loci. Quare non equidem te moneo, sed mihi ita persuasi, te quoque in iisdem versari rebus, quae etiam si minus prodescent, animum tamen a solitudine abducerent. Servius quidem tuus in omnibus ingenuis artibus, in primitisque in hac, in qua ego me scripsi acquiescere, ita versatur, ut excellat. A me vero sic diligitur, ut tibi uni concedam, praeterea nemini; mihique ab eo gratia refertur: in quo ille existimat, quod facile appareat, cum me colat & observet, tibi quoque in eo se facere gratissimum. Vale.

M. T. C. SER. SULLICIO S. D.

IV. ACCIPIO excusationem tuam, qua usus es, cur scripsit ad me literas uno exemplo dedisses: sed accipio

ARG. Sulpicii excusatione accepta ex parte, ipsiusque elegantia scribendi laudata, probat illius consilia, quibus Achaiae administrationem non recusandam esse putarat. Nat-

prio ex ea parte, quatenus aut negligentia, aut improbitate eorum, qui epistolas accipiant, fieri scribis, ne ad nos perferantur. Illam partem excusationis, qua te scribis orationis paupertate (sic enim appellas) iisdem verbis epistolas saepius mittere, nec nosco, nec probo. Et ego ipse, quem tu per jocum (sic enim accipio) divitias orationis habere dicis, me non esse verborum admodum inopem agnosco: ² *εἰς πᾶσι δὲ τῶν* enim non necesse est: sed tamen idem (nec hoc ³ *εἰς πᾶσι δὲ τῶν* *μὲν*) facile cedo tuorum scriptorum ⁴ subtilitati, & elegantiae

Narrat de senatus in Marcelli restitutione officio, de studiis Servii filii, & aliis rebus. Anno U. C. 707.

1. *Literas uno exemplo dedisses*] Iisdem verbis scriptas. Exemplum veteribus est quod nos copiam dicimus. Cic. in epistolis saepe dixit, *Ex literis cognosces, quarum exemplum ad te misi*. Gravius.

2. *Εἰς πᾶσι δὲ τῶν*] *Dissimulare*: quod Socrati utitatum: cum iis, quos refellere volebat, plus tribuere videretur. *Manut.*

3. *Εἰς πᾶσι δὲ τῶν*] *Simulans*. Et enim inopia modo dissimulatio, ut proxime: modo simulatio, ut hic. Dissimulamus enim vera: cum occurrunt ea, quae sunt: simulamus falsa: cum ea fingimus esse, quae non sunt. Late igitur patet ironia: & est omnino, ut ait Aquila, cum aliud verbis significamus, aliud re sentimus. Addit Boda, gravitate pronuntiationis adjuvandam. Alioqui confiteri videbitur, quod negare contendit. *Id.*

4. *Subtilitatis & elegantiae*] *Subtilitas* in sententiis, *elegantia* in verbis. *Subtilitas* autem a Dialectica maxime sumitur, quam Sulpicius egregie cognovit. Alibi *Subtilitas* non idem valet, sed venustas potius quaedam est orationis, & naturalis quasi color, nullo adhibito artis pigmento: qualis apud nos est Caesaris sermo, apud Graecos Lyfiae. Itaque lib. 3. de Orat. *subtilitatem quidem*

illi Cicero tribuit, acumen autem Hyperidii. Et in Bruto illud: *Lyfias egregie subtilis scripsit, apud elegant*: sic accipio, non ut acutum scriptorem Lyfiam dici putem, sed ut purum, ut venustum, ut politum, ut plane Atticum. Attica enim subtilitas ipsa per se laudatur, iis carens ornamentis, quae ab arte sumuntur. Qua laude Catonem Censorium afficit Cicero in eodem libro infra: *Qui in Graecis* (inquit) *antiquitate delectantur, ea-*

que subtilitate, quam Atticam appellant, haec in Catone non noverunt quidem. *Hyperide voluit esse & Lyfias*: Laudo: sed cur voluit Catonem? Atticum igitur dicendi genus illud, in quo Lyfias excellit, (nam plura genera, ut ait Cicero, fuerunt) non ornatum, copiosum, illaeste, ut Demosthenis & Aeschini: non acutum, ut Hyperidii; sed exile, jejunum, siccum, politum tamen & venustum fuit: haec tam indicant ea, quae extant, illius orationes: tum ipse Cicero, si Lyfias orationes non haberemus, clarissime tamen ostenderet. Nam in eodem libro aliquanto post, *Atticum*, ait, *se Catonem nosse dici oratorem volebat*. *Inde erat ista exilitas, quam ille de industria conserquebatur*. Et paulo post: *Si quis jejunitatem, & siccitatem, & inopiam, dummodo sit polita, dum urbana, dum elegans, in Attico genere ponit; hoc recte dominatur: sed quia sunt in Atticis alia meliora, videtur se ignorare, & viciatorem Atticum*. Et infra: *Si acutum, prudent, & idem sincerum, & solidum, & effuscatum genus orationis probatur: nec ulla graviore oratorum utuntur; & hoc primum esse Atticorum volunt: recte laudant*.

Est enim in arte tanta, tamque varia citium haec minuta subtilitatis locus. Nam, quod non ita multo post dicitur, *Lyfias pius est nimium in Graecos ambitiosus, & a Cicerone dissentientissimus, qui Catonem Lyfiae comparaverat*. Cicero autem ipse de Lyfiae quid sentiat, declarat in Oratore his verbis: *Dicit igitur Attice venustissimus ille scripsit ac politissimus Lyfias, (quis enim illi post negotium?) dum intelligamus hoc esse Atticum in Lyfiam, non quod tenuis sit acque inornatus, sed quod nihil habeat insolens aut ineptum*. Et

gantia. Consilium tuum, quo te usum scribis hoc⁵ Achai- cum negotium non recusavisse, cum semper probavissem, tum multo magis probavi lectis tuis proximis literis. Omnes enim causa, quas commemoras, iustissimae sunt, tuaque & auctoritate & prudentia dignissima. Quod⁶ aliter cecidisse rem existimas, atque opinatus sis, id tibi nullo modo assentior. Sed quia tanta perturbatio & confusio est rerum, ita percussa & prostrata foedissimo bello jacent omnia, ut is cuique locus ubi ipse sit, & sibi quisque, miserimus esse videatur: propterea & tui te consilii poenitet: & nos, qui domi sumus, tibi beati videmur: at contra nobis, non tu quidem vacuus molestiis, sed praer nobis beatus. Atque hoc ipso melior est tua, quam nostra conditio, quod tu, quid doleat, scribere audes: nos ne id quidem tuto possumus: nec id victoris vitio, quo nihil moderatius, sed ipsius victoriae, quae civilibus bellis semper est insolens. Uno te vicimus, quod de Marcello, ⁷ collegae tui, salute paulo ante, quam tu, cognovimus: etiam, mehercule, quod, quemadmodum ea res ageretur, vidimus. Nam sic fac existimes: post has miseras, id est, postquam armis disceptari coeptum est de jure publico, nihil esse actum aliud cum dignitate. Nam & ipse Caesar, acculata acerbitate Marcelli, (sic enim appellabat) laudataque honorificentissime & aequitate tua, & prudentia, repente praeter spem dixit, se senatui, roganti de Marcello, ne⁸ hominis qui-

Et paucis interjectis, *Qui Lyfiam*, inquit, sequuntur, non illum quidem amplum atque grandem, *subtilium & elegantem* tamen. Hinc agere causas *subtiliter*, pro simplici quodam & puro, & ad docendum, non ad promovendum, aut delectandum, apto dicendi genere in causis uti, dixit Cicero epist. 21. lib. IX. *Privatus* (inquit) *causas, & cas tenet agimus subtiliter*. Et in Oratore, *Tenuerunt acuti, omnia docentes, & dilucidiora, non ampliora facientes, subtili quadam & pressa oratione limati*. Et infra: *Oratoris subtilitas imitabilis illa quidem videtur esse existimari, sed nihil est experienti minus*. Elegantiam autem differre ab ornata, ostendit Cicero in epistola ad Corneliolum Nepotem: *Quis (ait) sententis aut acutior, aut*

crebrior? quis verbis aut ornator, aut elegantior? Manut.

⁵ *Achaicum*] Achaeae administrandae curam, a Caesare mandatam. Idem.

⁶ *Aliter*] Putasti te, cum ab urbe abesset, a molestiis etiam abfuturum. Idem.

⁷ *Collega*] In consulatu. Idem.

⁸ *Ne hominis quidem causa*] Ne ipsius quidem Marcelli causa, a quo gravior esset offensus. Quamquam (aiebat) in me fuerit acerbior; tamen, ne haec quidem causa, senatui deprecanti ejus relictum negabo. Non tanti apud me erit Marcelli ipsius injuria, quanti senatus universi consensus & deprecatio. Lib. VI. epist. 6. *Marcellum, cui maximo succensebat, &c.* Idem.

quidem causa negaturum. Fecerat autem hoc senatus, ut, cum a L. Pisone mentio esset facta de Marcello, & cum G. Marcellus se ad Caesaris pedes abjecisset, cunctus confurgeret, & ad Caesarem supplex accederet. ⁹ Noli quaerere: ita mihi pulcher hic dies visus est, ut speciem aliquam viderer videre quasi reviviscentis reipublicae. Itaque cum omnes ante me rogati Caesari gratias egissent, ¹⁰ praeter Volcatium, (is enim, ¹¹ si eo loco esset, negavit se facturum fuisse) ego rogatus, mutavi meum consilium. Nam statueram, non mehercule inertia, sed desiderio pristinae dignitatis, in perpetuum tacere. Fregit hoc meum consilium & Caesaris magnitudo animi, & senatus officium. Itaque pluribus verbis egi Caesari gratias: meque ¹² metuo ne etiam in ceteris rebus honesto otio privarim: quod erat unum solatium in malis. Sed tamen; quoniam effugi ejus offensionem, qui fortasse arbitraretur, ¹³ me hanc rempublicam non putare, si perpetuo tacerem, modice hoc faciam, aut etiam ¹⁴ intra modum: ut & illius voluntati, & meis studiis serviam. Nam etsi a prima aetate me omnis ars & doctrina liberalis, & maxime Philosophia delectavit: tamen hoc studium quotidie ¹⁵ ingravescit, credo & aetatis maturitate ad prudentiam, & his temporum vitiiis, ut nulla res alia levare animum molestiis possit. A quo studio te abduci negotiis intelligo ex tuis literis: sed tamen a-

⁹ *Noli quaerere*] Cum res ejusmodi est, ut eam ne longa quidem oratione pro voluntate nostra satis exprimere videamur posse; confugiunt ad hoc loquendi genus, & ad illud, *Quid quaerit?* & similia quaedam. Idem.

¹⁰ *Praeter Volcatium*] L. Volcatium Tulum, qui cum M. Emilio Lepido consul fuerat, triennio ante Ciceroem. Man.

¹¹ *Si eo loco esset*] Puto hoc dici: negavit se in patriam fuisse rediturum, si Marcellus fuisset; id est, si eadem, quae Marcellus consul, contra Caesarem fecisset; & si cum Pompejo postea adversus eundem Caesarem pugnavisset, nec se, post victum Pompejum, visitari credidisset: quae cum Marcellus fecisset, inconstantia videbatur esse, nec satis honorificum, beneficio ejusdem in patriam redire. Manutius.

¹² *Metuo*] Metuo, ne, cum in senatu loqui coeperim, idem posthac saepe cogar facere, ut Caesaris voluntati serviam. Idem.

¹³ *Me hanc rem non putare*] Me hanc rem, quae nunc est in illius manibus, non habere pro reo, me praesentem statum adversari & abominari. J. F. Gronovius.

¹⁴ *Intra modum*] Hoc est, etiam minus, quam modus permittit. Tria momenta sic exprimitur, ut *intra modum*, vel *legem*, sit, minus, quam vult juberque, aut saltem concedit lex, aut modus: *ad modum*, vel *legem*, ipsum terminum modi sineque describat: *ultra modum*, excessum, transgressioneque indicet. Idem.

¹⁵ *Ingravescit*] Hoc est, crescit & augetur: non, ut putant nonnulli, fit molestius. Facciolatus.

liquid jam noctes te adjuvabunt. Servius tuus, vel potius no-
ster, summa me observantia colit: cujus ego cum omni pro-
bitate, summaque virtute, tum studiis, doctrinaque delector.
Is mecum sæpe de tua mansione, aut decessione communicat.
Adhuc in hac sum sententia, nihil ut faciamus, nisi quod
maxime Cæsar velle videatur. Res sunt ejusmodi, ut si Ro-
mæ sis, nihil te, præter tuos, delectare possit. De reliquis,
nihil melius ipso est. Cætera ejusmodi, ut, si alterutrum ne-
cessè sit, audire ea malis, quam videre. Hoc nostrum consi-
lium nobis minime jucundum est, qui te videre cupimus:
sed consulimus tibi. Vale.

SER. SULPICIUS M. T. CICERONI S. D.

V. POSTEA quam mihi renuntiatum est de obitu Tullie,
filie tue, sane quam pro eo, ac debui, graviter
molesteque tuli; communemque eam calamitatem existimavi;
qui si istic affuissem, neque tibi defuissem, coramque meum
dolorem tibi declarassem. Etsi genus hoc consolationis mise-
rum atque acerbum est, propterea quia per quos ea conferti
debet, propinquos ac familiares, ipsi pari molestia afficiun-
tur; neque sine lacrimis multis id conari queunt: uti magis
ipsi videantur aliorum consolatione indigere, quam aliis pos-
se suum officium præstare: tamen quæ in præsentia in men-
tem mihi venerunt, decrevi brevi ad te perscribere, non
quod ea te fugere existimem, sed quod forsitan, dolore impe-
ditus, minus ea perspicias. Quid est, quod tanto opere te
commoveat tuus dolor intestinus? Cogita quemadmodum ad-
huc fortuna nobiscum egerit: ea nobis crepta esse, quæ ho-
minibus non minus quam liberi, cara esse debent, patriam,
honestatem, dignitatem, honores omnes. Hoc uno incom-
modo addito, quid ad dolorem adjungi potuit? aut qui non
in

ARG. Servius, Græciæ præfectus, audita
Tullie Ciceronis filie morte, moerentem
patrem undique conquisitis argumentis con-
solatur, ut epistola hæc perfectæ & elabo-
ratæ consolationis exemplum sit. Scripta,

cum Cæsar in Hispania Pompeji liberos pro-
spiciasset: quod ex initio epist. 20. lib. XIII.
ad Atticum constat. A Cæsare accepti conso-
lationis, datas prid. Kal. Maji. Hispani. An-
no U. C. 708.

in illis rebus exercitatus animus¹ callere jam debet, atque
omnia minoris æstimare? ² An illius vicem, credo, doles?
Quoties in eam cogitationem necesse est & tu veneris, &
nos sæpe incidimus, hæc temporibus non pessime cum iis es-
se actum, quibus sine dolore licitum est mortem cum vita
commutare? Quid autem fuit, quod illum hoc tempore ad
vivendum magnopere invitare posset? quæ res? quæ spes?
quod animi solatium? Ut ³ cum aliquo adolescente primario
conjuncta ætatem ageret? Licitum est tibi (⁴ credo) pro tua
dignitate ex hac juventute generum deligere, cujus fidei libe-
ros tuos te tuto committere putares. An ut ea liberos ex
sele ⁵ pareret: quos cum florentes videret lataretur? qui rem
a parente traditam per se tenere possent? honores ordinatim
petituri essent in republica? in amicorum negotiis ⁶ liberali-
tate sua uti? Quid horum fuit, quod non prius, quam da-
tum est, ademptum sit? At vero malum est liberos amitte-
re. Malum, nisi hoc pejus sit, ⁷ hæc sufferre & perpeti.
Quæ res mihi non mediocrem consolationem attulit, volo ti-
bi commemorare, si forte eadem res tibi minuere dolorem
possit. Ex Asia rediens, cum ab Ægina Megaram versus na-
vigarem, coepi regiones circumcirca prospicere. Post me erat
Ægina, ante Megara, dextra Piræus, sinistra Corinthus: quæ

Tom. VII.

P

oppi-

¹ Callere] Quasi callo ex consuetudine
facto sic obduruisset, ut novum dolorem jam
non sentiat. Proprie Plautus in Pseud. Pla-
gius esse callent. Manutius.

² An illius] Nullum mihi dubium est,
quin legendum sit, An illius, credo, vicem
doles. Quoties &c. non vero, An illius, cre-
do, vicem doles? ut pessime editum est.
Vvopkens, Læst. Tullian. II. 2.

³ Cum aliquo adolescente primario conjun-
ctæ] Divortium cum Tullia fecerat Dolabella
antequam pareret. Quod cum ex hoc
loco, tum ex epist. 18. lib. VI. in qua sunt
hæc: Me Romæ tenuit omnino Tullia mea
paritur: sed cum ea, quemadmodum spera-
visse firma sit, teneo tamen, dum a Dolabella
procuratoribus exigam primam pensionem.

Scriptæ tamen ad Dolabellam epist. 11. lib.
IX. de filiz morte cum amoris in eum signifi-
catione non vulgari, (ob eam causam o-
pinor) quod temporis causa.] Cæsare domi-

nante, apud quem graciosus erat Dolabella,
simulandum fuit. Notanda Pediani indiligentia,
qui Tulliolam scripsit apud virum suum
P. Lentulum ex partu decessisse: cum necne
Lentulus inter Ciceronis generos quæsitum
fuerit; & illa, ut Sulpicii verba ostendant,
& ut ipso teste Cicerone probavimus, post
divortium perierit. Man.

⁴ Credo] Ironia: quasi credendum mihi-
me sit, ob ea quæ sequuntur. Idem.

⁵ Pareret] Pepererat: sed infans obiit; de
quo Cicero ad Att. X. 16. Idem.

⁶ Liberalitate] Quo nomine non largitio
tantum, sed officium quodlibet, omnique
benignitas indicatur. Quæquam ex Libera-
tate, aliquid etiam elicio sententiz: ut ostendat
Sulpicius, neminem amicis iam navare operam
aut studium posse, cum libertas omnibus
adempta sit. Idem.

⁷ Hæc] Quæ cum patitur, jucunda esse
vita non potest. Idem.

oppida quodam tempore florentissima fuerunt, nunc prostrata & diruta ante oculos jacent. Cœpi egomet mecum sic cogitare: Hem, nos homunculi indignamur, si quis nostrum interit, aut occisus est, quorum vita brevior esse debet, cum uno loco tot oppidum cadavera projecta jaceant? Visne tu te, Servi, cohibere, & meminisse hominem te esse natum? Crede mihi, cogitatione ea non mediocriter sum confirmatus. Hoc idem, si tibi videtur, fac ante oculos tibi proponas. Modo, uno tempore, tot viri clarissimi interierunt: de imperio præterea tanta diminutio facta est: omnes provinciæ conquassatæ sunt: in unius mulierculæ animula si jactura facta est, tanto opere commoveris? Quæ si hoc tempore non diem suum obiisset, paucis post annis tamen ei moriendum fuit: quoniam homo nata fuerat. Etiam ab hisce tu rebus animum ac cogitationem tuam avoca, atque ea potius reminiscere, quæ digna tua persona sunt: illam, quamdiu fuerit opus ei, vixisse; una cum republica fuisse; te patrem suum, præto-rem, consulem, augurem vidisse; ⁸ adolescentibus primariis nuptam fuisse; omnibus bonis prope perfunctam esse; cum republica occideret, vita excessisse. Quid est, quod tu, aut illa, cum fortuna hoc nomine queri possitis? Denique noli te oblivisci Ciceronem esse, & eum qui aliis consueveris præcipere & dare consilium: neque imitare malos medicos, qui in alienis morbis profitentur tenere se Medicinæ scientiam, ipsi se curare non possunt: sed potius, quæ aliis tute præcipere soles, ea tute tibi subijce, atque apud animum propone. Nullus dolor est, quem non longinquitas temporis minuat ac molliat: hoc te expectare tempus, tibi turpe est, ac non ei rei sapientia tua te occurrere. Quod si quis etiam inferis sensus est; qui illius in te amor fuit, pietasque in omnes suos, hoc certe illa te facere non vult. Da hoc illi mortuæ, da cate-

⁸ *Adolescentibus primariis*] Tribus. Nupit enim primum C. Calpurnio Pisoni Frugi, ut est in epist. 2. lib. I. ad Attic. deinde Furio Craspedi, de quo epist. 7. lib. I. ad Lentulum, & epist. 4. lib. II. ad fratrem; quo mortuo, vel relicto, (nam neque de obitu ejus, neque de divortio constat)

P. Cornelio Dolabellæ collocata est. A Dolabella, ut diximus, dimissa perit ex parte. In quo notanda Plurarchi & Alconii indiligentia, qui duos tantum Ciceronis generos nominarunt, Pisonem & Lentulum: in Lentuli etiam nomine peccantes, nam inter Ciceronis generos Lentulus nemo fuit. *Idem.*

cæteris amicis ac familiaribus, qui tuo dolore mœrent: da patriæ, ut, si qua in re opus sit, opera & consilio tuo uti possit. Denique, quoniam in eam fortunam devenimus, ut etiam huic rei nobis servendum sit: noli committere, ut quisquam te putet non tam filiam, quam reipublicæ tempora & aliorum victoriam lugere. Plura me ad te de hac re scribere pudet, ne videar prudentiæ tuæ diffidere. Quare, si hoc unum proposuero, finem faciam scribendi. Vidimus aliquoties secundam pulcherrime te ferre fortunam, magnamque ex ea re te laudem ⁹ adipisci: fac aliquando intelligamus, adversam quoque te æque ferre posse, neque id majus, quam debeat, tibi onus videri, ne ex omnibus virtutibus hæc una tibi videatur deesse. Quod ad me attinet, cum te tranquillior animo esse cognoro, de iis rebus quæ hic geruntur, quemadmodumque se provincia habeat, certior faciam. Vale.

⁹ *Adipisci*] Sunt nonnulla in hac epistola dice acceptum est: & *Adipisci*, pro adipisci, aliquanto antiquiora, ut *Conferi*, est Virgilius etiam ea voce usus est; & *Oppidum*, usurpant. *Videtur*. pro oppidorum, quod item ab antiquo co-

M. T. C. SER. SULPICIO S. D.

VI. **E**GO vero, Servi, vellem, ut scribis, in meo gravissimo casu affuisses. Quantum enim præsens me adjuvare potueris & consolando, & prope æque dolendo, facile ex eo intelligo, quod literis tuis lætis aliquantum acquievi. Nam & ea scripsisti, quæ levare luctum possent, & in me consolando non mediocrem ipse animi dolorem adhibuisti. Servius tamen tuus omnibus officiis, quæ illi temporis tribui poterunt, declaravit & quanti ipse me faceret, & quam suum talem erga me animum tibi gratum putare fore: cujus officia jucundiora scilicet sæpe mihi fuerint, nunquam tamen gratiora. Me autem non oratio tua solum, & societas pene ægritudinis, sed etiam auctoritas consolatur. Turpe enim esse

P 2

exi-

ARG. Respondet consolanti Sulpicio, gratum sibi ejus officium fuisse, nec id exiguo doloris levamento: maximam tamen sibi le-

vationem ex reditu & consuetudine Sulpicii fore: Anno U. C. 708.

existimo, me non ita ferre casum meum, ut tu, tali sapientia præditus, ferendum putas. Sed opprimor interdum, & vix resisto dolori, quod ea me solatia deficiunt, quæ cæteris, quorum mihi exempla propono, simili in fortuna non defuerunt. Nam & Q. Maximus, qui filium consularem, clarum virum & magnis rebus gestis amisit; & L. Paulus, qui duo septem diebus; & vester Gallus, & M. Cato, qui summo ingenio, summa virtute filium perdidit, iis temporibus fuerunt, ut eorum luctum ipsorum dignitas consolaretur ea, quam ex republica consequerentur. Mihi autem, amissis ornamentis iis, quæ ipse commemoras, quæque eram maximis laboribus adeptus, unum manebat illud solatium, quod ereptum est. Non amicorum negotiis, non reipublicæ procuracione impediebantur cogitationes meæ: nihil in foro agere libebat: aspiciere curiam non poteram: existimabam, id quod erat, omnes me & industriæ meæ fructus, & fortunæ perdidisse. Sed, cum cogitarem, hæc mihi tecum & cum quibusdam esse communia: & cum frangerem jam ipse me, cogereque illa ferre toleranter, habebam quo confugerem, ubi conquirerem, illa ferre in sermone & suavitate omnes curas doloresque deponerem. Nunc autem hoc tam gravi vulnere etiam illa, quæ consanuisse videbantur, recrudescunt. Non enim, ut tum me a republica mœstum domus excipiebat, quæ levaret: sic nunc domo mœrens ad rempublicam confugere possum, ut in ejus bonis acquiescam: itaque & domo absum, & foro, quod nec eum dolorem, quem a republica capio, domus jam consolari potest, nec domesticum a republica. Quo magis te exspecto, teque videre quam primum cupio. Major mihi levatio afferri nulla potest, quam conjunctio consuetudinis, sermonumque nostrorum: quanquam sperabam tuum adventum (sic enim audiebam) appropinquare. Ego autem cum multis de causis

¹ Vester] Ex vestra gente Sulpicia. C. Sulpicius Gallus, qui cum M. Claudio Marcello Cos. fuit. *Corradus*.

² Consanuisse] Manutius legit, *consensisse*. Metaphora est, inquit, ab iis morbis, qui licet versare non omnino tollantur, quoties tamen ex consuetudine leviores fieri vi-

dentur. Non enim sublata ea mala Cicero significat, sed animum suum diuturnitate tanquam occalluisse, ut aliquanto minus ea sentiret: nunc autem veterem sibi acerbiterem novo esse vulnere renovatam. Gruteriani codices Manutio favent: sed Victorium sequimur.

te exopto quam primum videre, tum etiam ut ante commentemur inter nos, qua ratione nobis traducendum sit hoc tempus: quod est totum ad unius voluntatem accommodandum, & prudentis, & liberalis, & (ut perspexisse videor) nec a me alieni, & tibi amicissimi. Quod cum ita sit, magnæ est tamen deliberationis, quæ ratio sit inveniendum nobis, non agendum aliquid, sed illius concessu & beneficio quiescendi. Vale.

³ Unius] *Cæsaribus Corrad.*

M. T. C. M. MARCELLO S. D.

VII. **E**TSI eo te adhuc consilio usum intelligo, ut id reprehendere non audeam, non quin ab eo ipse defentiam, sed quod ea te sapientia esse iudicem, ut meum consilium non anteponom tuum: tamen & amicitia nostræ vestustas, & tua summa erga me benevolentia, quæ mihi jam a pueritia tua cognita est, me hortata est, ut ea scriberem ad te, quæ & salutis tuæ conducere arbitrarer, & non aliena esse ducerem a dignitate. Ego eum te esse, qui horum malorum initia multo ante videris, consulatum magnificentissime atque optime gesseris, præclare memini: sed idem etiam illa vidi, neque te consilium civilis belli ita gerendi, neque copias Cn. Pompeji, nec genus exercitus probare, semper summe diffidere. Qua in sententia me quoque fuisse, memoria tenere te arbitror. Itaque neque tu multum interfuisti rebus gerendis: & ego id semper egi, ne interessem. Non enim iis rebus pugnamus, quibus valere poteramus, consilio, auctoritate, causa, quæ erant in nobis superiora: sed lacertis & viri-

ARG. Laudato consilio, & prudentia Marcelli, qui abesse a patria perpetuo volebat: ante Cæsaribus adventum, maximum promississet: nihil minus, ut revertatur, quia id facile impetrare a Cæsare possit, nec tutius alibi, nec melius vivat, quam in patria & apud suos. *Anno U. C. 707.*

¹ Ita gerendi] Quod urbem Pompejus primum, deinde Italiam, stulto consilio deseruit. Hoc in epist. ad Att. sæpe accusat Cicero, atque etiam epist. 11. lib. XVI. ad Tironem. *Manutius*.

² Copias] Militum numerum: quem cum, ante Cæsaribus adventum, maximum promississet, Cæsaribus adventu nunciato, paratum exercitum non habuit: ex quo Favonii vox illa, *Nunc, Pompei, terram pede percute*: quia promiserat, ubi terram pede percussisset, illico futurum, ut adesset ingentes pedum, equitumque copiarum. Quod postea non præstitit. *Idem*.

³ Genus exercitus] Ex tironibus magna ex parte collectum. *Man.*